

Arrene på sjælen

12.11.96

Den svenske digter Gunnar Ekelöf foreligger nu på dansk i et fornemt udvalg akkompagneret af en oversættelse af vennen Olof Lagercrantz erindringsbog

NYE BØGER

Af TORBEN BROSTRØM

I et notat fra 1960'ernes begyndelse udbrød den store svenske digter Gunnar Ekelöf (1907-68): »Dante gik ud fra Aeneiden. Joyce fra Odysseén. Om jeg bare kunne finde et mønster – eller en 'historie' – som satte mig i stand til at skrive min samlede erfarings!»

På sin vis fik han gjort det med den såkaldte *Diwan-trilogi*, en trefløjet samling af digte skrevet og udgivet i hurtig rækkefølge 1965-67, udløst af en enkelt begivenhed, men egentlig forberedt gennem mange år.

I sin ungdom deltog Ekelöf i en spiritistisk seance, og på spørgsmålet: Hvem er jeg? fik han svaret »Fyrsten af Emgión«.

Det dukker op som signalement hist og her i hans lyriske forfatterskab, der tog sin begyndelse med den mangeløse og måske aldrig overgåede *Sent på jorden* (1932).

Men nu er Fyrsten blevet samlebetegnelse for et stort udvalg af hans digte i dansk oversættelse ved Karsten Sand Iversen, der ledsager udgivelsen med en fordanskning af Olof Lagercrantz' personlige erindringsbog om digtøren, meget omtalt ved udgivelsen for et par år siden, med den lange titel *Jeg bor i en anden verden. Men du bor jo i den samme*.

Stimuleret af en gammel tanke om at skrive en 'divan' i orientalsk stil havde Ekelöf foretaget indgående studier i byzantinsk kultur og mødt det store epos fra 1000-tallet om heltekongen Digenis Akritas' krigeriske bedrifter. Gnisten, der så fik det stof til at eksplodere og blive ramme om hans personligt opfundne fyrste af Emgión, tændtes ved et besøg i et lille kapel ved Istanbul.

Episoden er detaljeret skil-

dret af Carl Olov Sommer i hans store biografi over Ekelöf fra 1989 og fra sin side også belyst af Lagercrantz.

Fyrsten tages til fange efter et slag, udveksles, men kun til et nyt fangenskab i Konstantinopel, frigives efter ti år af tortur og synsberøvelse, hvorefter den blinde føres hjem gennem tyrkiske landskaber, ført af en ung kvinde. Hun repræsenterer jomfruen i Ekelöfs digtning, inkarnationen af livets inderste hemmelighed, hinsides kampen mellem ridderen og dragen, den dybest virkende driftens guddom. Beskrevet flere steder i hans digtning, altid i paradokser, som ved at ophæve modsætninger fyldes af betydning. At kalde hende *alt*, er for banalt. Derfor er hun *ingen*.

Et sted i den stilsikre oversættelse lyder:

*Jomfru som ingen ejer
som ejer Intet
Min sjæl havde sagt mig
at jeg skulle gøre Oprør
mod dem!
Selv om mit hoved snart
sidder på en stage i Porten
er min Tanke hos dig
Jomfru af Ild og af Intet.*

Enkelhed i udtrykket

Ekelöf oparbejdede en enkelhed i udtrykket, der over længere stræk skaber en form for magi, jo simple, jo tungere af betydning, som en besværgende musik, der ikke vil ud med sproget, fordi det ikke kan siges.

Sagan om Fatumeh og Vägvisare till underjorden, de to følgende digtsamlinger, er friere kompositioner. Den sidste, som dog ifølge digteren danner værkets midterdel, har ingen samlende skikkelse, men kredser om hans evige temaer, godt og ondt, oprøret, Gud og djævelen, således at Luciferskikkelsen tillægges den dybeste visdom og erfaring. Fatumah-skikkelsen er tilsvarende sammensat, i en mangetydighed som mennesket selv.

Oversættelsen som helhed tegner billedet af en digterskabne, der synes at fuldkommes i et konsekvent skabende forløb, ledsaget af Olof Lagercrantz' skånselsløse og kærligt venskabelige erindringsbiografi, der fortæller omkostningernes beske historie, om lidelsernes akkompagnement af æstetikken. Hans bog er baseret på et venskab helt fra 1930'erne og

EN FACE – Var Gunnar Ekelöf arret på sjælen, var det intet mod ansigtet, der var skrammet af utallige fald og kvæstelser, da han nærmest systematisk ødelagde sine reflekser med heftig alkoholisme, kæderygning og påfølgende final elendighed

en dagbog, der med sine dokumentariske indslag giver en illusion af nærvær og samtidighed i refleksionens vevmod.

Rastløs fordybelse

Var Ekelöf arret på sjælen, bl.a. af den særlige fortvivlede barndom, som svenske digtere må gennemleve, var det intet mod ansigtet, der var skrammet af utallige fald og kvæstelser, da han nærmest systematisk ødelagde sine reflekser med heftig alkoholisme, kæderygning og påfølgende final elendighed. Den førømtalte gnist, der tændte inspirationen til Fyrste-suiten, indfandt sig efter en kortere, nødtvungen afholdenhed, der undertiden stod på, når mavesåret brændte. Med en flaske cognac strøg de første sytten digte natten bort.

Men Ekelöf skrev altid, en eksistensform, en mening, som holdt andre engagementer borte i en rastløs, men fordybet tilværelse, altid beskæftiget med fantasier, beskyttet af to af de tre kvinder, han blev gift med, de to, der var søstre, i en tilsyneladende problemfri vagtafløsning,

som Lagercrantz viser det. Livet gav ham, hvad han forlangte, »drømme til at leve«. Giften til at dø sørgede han selv for, hedder det.

Gunnar Ekelöfs digte er tit lærde, med utallige referencer, infiltrerede af læsefrugter. Men det er ikke fordi de vil meddele læserne denne specielt erhvervede viden. Det drejer sig om den ekspansion i følelse og intellekt, som lærdommen har givet anledning til, som hans ven og digterkollega Rabbe Enckell har sagt det.

*Det rasler i mit digt
Ord gør deres tjeneste og
ligger der
Støv falder over dem, støv
eller dug
til vinden hvirvler (dem) op
og lægger (dem) ned
(og) andetsteds
den der partout skal søge
altings mening
har forlængst indset
at meningen med denne
raslen er denne raslen...*

– et efterårsdigt, der udvikler sig gennem »hverken hverken eller eller« til noget andet hinsides mening.

Det står i den oprivende og rolige *Non serviam* (1945), der med Lucifers valgsprog »Jeg vil ikke tjene« besætter enhver lyriklæser med den særste lyst, ligesom allerede i »selvmordsbogen«, debutbogen, nævnt ovenfor. Der anslås denne resignerede, aktive oplevelse af fraværets nærvær: dette at fraværet eller tomheden er vidnesbyrd om sin modsætning. Af dette vakuum skabtes disse ekelöfske fantasiers virkeligheder af fund i ordenes verden, bl.a. gennem det, han kaldte antipoesi: nonsens, remser, anagrammer, djævleformler, groteske identifikationer.

En mediumistisk sprogverden, fyrsteligt doneret.

Og nu viderebefordret til dansk, alt sammen meget brugbart, hvis man ikke vil koble den ekstra fremmedgørende nærhed over ordene til, som svenskheden tilbyder.

■ Gunnar Ekelöf: *Fyrsten af Emgión. Udvalgte digte. Oversat af Karsten Sand Iversen. 144 s. 225 kr. Gyldendal*

■ Olof Lagercrantz: *Jeg bor i en anden verden. Du bor jo i den samme. Erindringer om Gunnar Ekelöf. Oversat af Karsten Sand Iversen. 220 s. 275 kr. Gyldendal. Udkommer begge i dag*